

Снежана Грк

Институт друштвених наука, Београд

ЕКОНОМИЈА ПОНИРАЊА*

Сажетак

Године које долазе ће бити веома тешке за становништво у Србији због јако лоше ситуације у привреди и друштву. Томе доприноси пад индустријске производње, пад бруто домаћег производа, највећа инфлација у региону, највећа незапосленост, најниже плате у региону, највиша цена капитала односно камата у региону, високи јавни дуг, нестабилан курс. Србија економски и друштвено вртоглаво понире. Ако се не смањи буџетски дефицит и ако се не смањи раст јавног дуга, што највероватније економски експерти на власти неће моћи сами да спроведу, тада ће Србија, ако изостане помоћ међународних финансијских организација, отићи у економски суноврат. Време у којем живимо је врло опасно јер су људи несрећни. Крајње је време да интелектуалци из друштвених наука, укључујући и економију, преиспитају своју савест.

Кључне речи: реални сектор, екстерни сектор, антикризне мере, будућност, економија понирања, Међународни монетарни фонд, међународне финансијске организације.

АНАЛИЗА РЕАЛНОГ СЕКТОРА

Економски колорит Србије је мрачан, јер је земља у веома тешкој економској и финансијској кризи. Привреда спонтано тоне. Економски показатељи су веома лоши и не наговештавају скоро привредни опоравак. Макроекономско окружење се погоршава

* Рад је део истраживања на пројекту *Моделирање развоја и интеграције Србије у светске токове у светлу економских, друштвених и политичких гихања*, евиденциони број 179038, а који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

због лоше конкурентности, пада индустријске производње, раста инфлације, буџетског дефицита, незапослености и укупне задужености државе.

Застрашујући је податак да је индустријска производња¹⁾ у Србији на око 40 одсто нивоа из 1989. године. А бруто домаћи производ (БДП) је за 32 одсто мањи него пре 30 година.

Према подацима државне статистике још у првом кварталу 2012. године догодио се реални пад БДП-а од 1,3 одсто, у другом кварталу пад је био 0,6 одсто, а у трећем пад БДП-а је износио 2,2 одсто у односу на исто раздобље прошле године²⁾.

Интересантно је погледати процене³⁾ Међународног монетарног фонда (ММФ) о кретању економије у Србији за 2012. и 2013. годину. Према подацима ММФ-а у другом кварталу 2012. године такође је забележен пад БДП-а у износу од 0,6 одсто⁴⁾. Полазећи од тога ММФ је обелоданио нове процене по којима би у овој години пад БДП-а био 0,5 одсто, а у 2013. години он би износио два одсто. Видети *Табелу 1*.

Табела 1. Процене ММФ-а о кретању економије у Србији

Показатељ	2012.	2013.
Реални БДП (%)	-0,5	2
Потрошачке цене (%)	8,6	5
Незапосленост (%)	25,6	25,6

Извор: World Economic Outlook, доступно 10.10.2012.године.

Међутим, доста су дискутабилна предвиђања ММФ-а о кретању економије у Србији у овој и наредној години. Изгледа као да се ММФ забунио, нарочито код процене кретања БДП-а! Пад економије ове године би могао дубље улетети у негативну зону. Али и остали показатељи (инфлација и незапосленост) које је проценио Међународни монетарни фонд за Србију за ову и 2013. годину су упитни.

1) Индустријска производња у Србији у септембру 2012. године била је мања за 6,8 одсто него у истом месецу претходне године. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 01.11.2012. године).

2) Извор: Републички завод за статистику, доступно 01.11.2012. године.

3) Процене Међународног монетарног фонда дате су пре објављивања флеш процена Републичког завода за статистику за трећи квартал за БДП. Обрачун кварталног БДП за трећи квартал 2012. године биће објављен 28. децембра. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 01.11.2012. године).

4) Извор: The International Monetary Fund (IMF), доступно 03.10.2012. године.

Разлог за сумње у процене ММФ-а треба тражити у продукцији бљивању кризе која ће наставити да погађа привреду. Уз то, наставак пада извоза, али и слабији прилив страних инвестиција из Европе у земљу, утицаће негативно на економију Србије, али и на неке државе из окружења које су изложене дејствима поменутих негативних ефеката.

Стога је и Европска банке за обнову и развој (EBRD) кориговала своје раније дате стопе раста за цео регион. Видети *Табелу 2*.

Табела 2. Процена економског раста (%)

Држава	2012.	2013.
Хрватска	-1,9	1,2
Словенија	-2,5	-2,0
Македонија	0,3	2,0
Босна и Херцеговина	0,1	0,4
Црна Гора	0,3	0,8
Србија	-0,7	1,1

Извор: EBRD, доступно 30.10.2012. године.

EBRD очекује раст од два одсто за цео регион Југоисточне Европе. Према проценама EBRD за 2012. годину у негативној зони економског раста ће бити Словенија, Хрватска и Србија. Према њиховим предвиђањима током 2013. године из рецесије ће изаћи Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. У негативној зони остаће једино Словенија, код које прогнозирају пад од минус два одсто. Према процени EBRD најбољи економски раст у 2013. години ће имати Македонија, уз очекивање раста БДП-а од два процентна поена.

Најновије кориговане процене економског раста које долазе од стране Европске банке за обнову и развој нису ни мало охрабрујуће за државу Србију. Наиме, ова међународна финансијска организација је (у релативно кратком раздобљу од јуна до октобра) снизила процену привредног раста за Србију за 2013. годину са 1,7 одсто на 1,1 одсто. Обистине ли се прогнозе EBRD да ће бруто домаћи производ порастати за 1,1 одсто, Влада Србије ће имати озбиљне проблеме, пошто је буџет за 2013. годину прављен уз претпоставку да ће БДП порастати за два одсто⁵⁾.

5) Ако се обистине процене EBRD, разлика од скоро један одсто створиће мањак у каси од око 32 милијарде динара, а минус у буџету биће око 4,5 одсто уместо планираних 3,5 одсто.

Народна банка Србије (НБС) је објавила да ће стопа раста БДП-а у 2012. години износити минус 0,5 одсто. Али, уследила је ревизија прогнозе НБС, због пада пољопривредне производње, суше, и слабијих прогноза привредног раста еурозоне, па је за 2012. и 2013. годину централна банка прогнозирала раст БДП-а наниже (са три на 2,5 одсто).

Србија је данас у доста незавидној позицији, јер се проблеми у реалном и екстерном сектору толико компликују, да ће покретање привредног раста бити немогуће. Будући да не постоји јасна и одржива економска политика развоја, веома је тешко савладавати проблеме високог буџетског дефицита, значајног нивоа јавног дуга и високе незапослености.

За више од једне деценије ни једна владајућа гарнитура експерата и политичара није успела да смањи незапосленост. Од 2000-те године до данас без посла је остало 363.292 особе. Наиме, 2000-те године било је запослено 2.089.252 људи, док их је данас 1.725.960⁶⁾. Број запослених данас је мањи за 17,4 одсто у односу на пети октобар 2000-те године. Дакле, у поменутом раздобљу сваки шести радник је остао без посла⁷⁾. Највише су без посла остали они који су радили у производњи. Међутим, повећан је за око 15.000 број запослених који примају средства из буџета.

Осврчући се на податке државне статистике, запажа се да од краја 2008. године, када се финансијска криза озбиљније испојила, па закључно са 2011-том годином број радних места опада односно стопа незапослености расте. Видети *Табелу 3*.

Табела 3. Стопа незапослености (у %)

Година	2008.	2009.	2010.	2011.
Стопа незапослености	14,4	16,9	20,0	24,4

Извор: Републички завод за статистику, доступно 24.10.2012. године.

То потврђују и подаци Националне службе за запошљавање, према којима је за горе поменуте четири године без посла остало 290.000 људи, па сада има 750.000 незапослених. Од тог броја трећина незапослених односно 250.000 нема квалификације, док основну школу нема 80.000 незапослених.⁸⁾

6) Извор: Републички завод за статистику, доступно 24.10.2012. године.

7) У пољопривреди је око 46.000 запослених мање, у саобраћају је око 36.000 људи мање, док је број запослених у грађевинском сектору мањи за око 30.000. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 24.10.2012. године).

8) Извор: Национална служба за запошљавање, доступно 24.10.2012. године.

Раст незапослености је континуиран. Нарочито је велики проблем незапослености код младих, где више од 50 одсто из ове популације нема посао⁹⁾. Тако да Србија, у којој је свака друга млада особа без посла, има стопу незапослености младих која је једна од највећих у Европи. Према најновијим подацима¹⁰⁾ незапослено је 206.000 младих. Од тог броја 40.000 младих је без квалификације, односно немају завршену средњу, а неки ни основну школу.

Веома је забрињавајуће што је стопа незапослености у Србији међу највећим у региону. Стопа незапослености тренутно износи 25,5 одсто¹¹⁾. Већу незапосленост од Србије имају само Босна и Херцеговина и Македонија. Видети *Табелу 4*.

Табела 4 .Незапосленост и зараде у региону

Држава	Стопа незапослености	Просечна зарада (у еурима)
Босна и Херцеговина	43,9	424
Македонија	31,0	380
Србија	25,5	345
Хрватска	18,3	750
Црна Гора	12,36	483
Словенија	8,4	985,5

Извор: Републички завод за статистику, доступно 29.10.2012. године.

Па ипак, према неким проценама, незапосленост је данас већа од 28 одсто¹²⁾. Поражавајуће је што више од 60.000 грађана за свој рад не добија плату. Многи од њих су на ивици егзистенције. Људи у Србији преживљавају захваљујући сивој економији. Чак више од 650.000 људи је на различите начине ангажовано у сивој економији, а проценат оних који раде „на црно” се стално повећава.

Зараде у Србији су мале, а права радника гарантована законом су тешко остварива, па послодавци са лакоћом отпуштају запослене за које не плаћају доприносе и отпремнине.

9) Млади до 30 година на посао чекају 1,8 година. (Извор: Национална служба за запошљавање, доступно 31.10.2012. године).

10) Извор: Национална служба за запошљавање, доступно 31.10.2012. године.

11) Извор: Републички завод за статистику, доступно 29.10.2012. године.

12) Извор: Центар за демократију, *Danas*, доступно 24.10.2012. године.

Према званичној статистици просечна зарада нето у Србији износи 42.122 динара¹³⁾ за август 2012. године, али тај просек зарада „одржавају“ запослени у јавном сектору. Истовремено потрошачка корпа¹⁴⁾ је 58.000 динара. Према статистици трочлана породица месечно може са око 58.000 динара да подмири потребе за храну и пиће, да плати рачун и друге трошкове становања, али и да покрије издатке за одећу, обућу, опремање домаћинства.

Међутим, објективно сагледавајући реална просечна потрошачка корпа за трочлано домаћинство вреди више од 100.000 динара, а већина грађана Србије најчешће ради за тридесетак хиљада динара, што значи да је ситуација у реалности још гора од оне како је приказује званична статистика. У Србији готово половина просечне зараде потроши се на храну. Примера ради, грађани Словеније за храну и пиће издвајају између 20 и 25 одсто зараде, док су и становници Хрватске близу тог процента. Генерално, храна у Србији је најскупља у региону, а зараде су међу најнижим у Европи. Тако на пример, просечна зарада (видети *Табелу 4*) у Србији је 345 еура, у Босни и Херцеговини 424 еура, Хрватској 750, Црној Гори 483, Словенији 985,5 еура, док је она рецимо у Италији 1.900, и Немачкој 2.200 еура.

Па и поред тога што су плате у еурима данас у Србији веће него пре дванаест година, чињеница је да су за исто толико порасле цене. Због тога је куповна моћ становништва јако мала. То најбоље илуструје свакодневни живот јер је становништво Србије масовно почело да користи чекове. Продужени рокови плаћања односно одложено плаћање на чекове чак иде и преко 200 дана.

Иако се Србија убраја међу три државе које имају најниже задужење по глави становника према банкама, морају се посматрати и зараде. Наиме, задуженост по становнику¹⁵⁾ у Србији је 812 еура, док је у Словенији она 3.900 еура, Хрватској 3.800, Црној Гори 1.300, Босни и Херцеговини 730, Македонији 600 еура. Одавде се изводи закључак да су грађани Србије чак 4,8 пута мање задужени него становници Словеније, или 4,6 пута мање у поређењу са становницима Хрватске, а 1,6 пута мање него грађани Црне Горе. Па ипак, мора се узети у обзир чињеница да су зараде грађана у поменутиим државама за 1,4 до чак 2,8 пута веће него зараде грађана Србије.

13) Извор: Републички завод за статистику, доступно 05.10.2012. године.

14) У трошкове потрошачке корпе поред хране за једно домаћинство спадају рачуни за комуналије и слчно.

15) Извор: Удружење банака Србије (УБС), доступно 04.11.2012. године.

У последњој прогнози ММФ-а једино је тачно - да ће Србија по висини инфлације у 2012. години бити рекордер у региону. Тако на пример, потрошачке цене¹⁶⁾ (раст септембар ове у односу на претходну годину) у Македонији су биле 5,3 одсто, Хрватској 5,0 одсто, Црној Гори 4,6 одсто, Словенији 3,3 одсто и Босни и Херцеговини 2,3 одсто.

У Србији је међугодишња инфлација у септембру ове године износила 10,3 одсто¹⁷⁾. Раст цена на мало крајем ове и почетком наредне године могао би да достигне око 14 одсто. То ће погурати инфлацију у 2013. години. Инфлација је резултат раста цена на тржишту.

Логично би било да тржиште диктира цене. Али, то није случај у Србији и то је разлог за забринутост. Раст инфлације је неминуовност због чињенице да је у Србији тржиште монополизовано и картелизовано, па цене диктирају разни картелско-монополистички интереси и договори. Тржиштем диктирају накупци. Терет последица таквих картелских договора највише носе сами грађани. Неподношљиво висок скок цена основних животних намирница, нарочито почетком октобра 2012-ге¹⁸⁾, утицао је на драстичан пад стандарда становништва и удар на њихов буџет.

Стандард грађана ће и даље опадати, јер ће инфлација и на даље бујати, због новог раста цена хране, будући да је подбацила пољопривредна сезона, затим због очекиваног раста регулисаних цена, повећања цена увозних производа, повећања стопе пореза на додатну вредност (ПДВ-а) и акциза¹⁹⁾.

Према подацима *Eurostata*, Србија је и 2011. године била међу земљама са најскупљом храном. У међувремену су цене додатно погуране навише због повећања ПДВ-а и акциза на гориво. На снази је једна неогворна економска политика. Зато је неопходна интервенција мерама монетарне политике, односно корекцијама повећања референтне каматне стопе²⁰⁾, како би се ублажило да

16) Извор: Државне статистике, доступно 29.10.2012. године.

17) Извор: Републички завод за статистику, доступно 10.10.2012. године.

18) Због великог скока цена основних животних намирница почетком октобра ове године, Влада Србије је предложила да се укину царине на увоз шећера и уља. (Извор: *Politika*, доступно 03.10.2012. године).

Па ипак, нема разлога за оптимизам јер ће ово бити само привремено укидање царина за поменуте намирнице и то за прописане количине, а касније ће се све вратити као што је било раније.

19) Учешће акциза у буџетским приходима у Србији је највеће у поређењу са земљама региона и многим земљама Европске уније.

20) Извршни одбор НБС донео је одлуку о повећавању референтне каматне стопе са 10,50 на 10,75 одсто на седници 09.10.2012. године. Међутим, већ на седници 08.11.2012. го-

се ефекти раста цена основних животних намирница пренесу на остале цене и ублажио раст инфлаторних притисака.

Али ни ова монетарна мера неће имати дугорочни ефекат јер је проблем домаће економије низак ниво производње и неравнотежа између понуде и тражње. Ова неравнотежа ствара притисак на цене, чак и када потрошња опада, као што је то случај ове године. Уствари, цене расту иако државна статистика бележи пад промета робе на мало као и раст броја незапослених.

АНАЛИЗА ЕКСТЕРНОГ СЕКТОРА

Стање у екстерном сектору је више него забрињавајуће. Спољни и јавни дуг Србије се у последње четири године драматично повећава. Стопа кредитирања спољног дуга Србије је тренутно висока. Стога је присутна бојазан да, на кратак рок, криза спољног дуга може да повећа инфлацију, а на средњи рок, може да подстакне пад вредности динара.

Укупан спољни дуг је премашио 24,21 милијарде еура (видети Табелу 5), што је 79,0 одсто БДП-а²¹⁾. Овај износ²²⁾ је скоро досегнуо ниво високе задужености од 80 одсто БДП-а. На оволики износ укупног спољног дуга утицао је дуг приватног сектора који је износио 13,11 милијарди еура или 54,2 одсто, а такође и велико задуживање јавног сектора односно државе у износу од 11,10 милијарди еура или 45,8 одсто. Ради се о томе да је држава ушла у нове кредитне аранжмане на бази емитовања вредносних папира, а све у циљу да би измирила текуће обавезе према буџетским корисницима и кредиторима.

Табела 5. Спољни дуг Србије (у милионима еура)

Дужник	31.12.2008.	31.12.2009.	31.12.2010.	31.12.2011.	31.08.2012.
Јавни сектор	6.520,7	7.763,8	9.076,4	10.773,3	11.100,1
Приватни сектор	14.567,7	14.723,6	14.710,0	13.352,1	13.112,1
УКУПНО	21.088,4	22.487,3	23.786,4	24.125,4	24.212,3

Извор: Народна банка Србије, доступно 06.10.2012. године.

дине, Извршни одбор НБС донео је одлуку да повећа референтну каматну стопу за 0,20 процентних поена, тако да она сада износи 10,95 одсто. (Извор: Народна банка Србије, доступно 09.11.2012. године).

21) Извор: Народна банка Србије, доступно 06.10.2012. године.

22) Није искључено да је однос спољног дуга и БДП-а и већи од 90 одсто.

Ниво јавног дуга Србије износи 56,5 одсто БДП-а. Он би до краја године могао достићи 59,7 одсто. Јавни дуг ће наставити да расте, због задуживања државе за покривање буџетског дефицита. Ако се буџетски дефицит не почне смањивати, јавни дуг – који је на крају 2011. године износио између 45,1 одсто и 47,8 одсто БДП-а (подаци су различити због методологије обрачуна) – могао би крајем 2012. године да досегне чак 60 одсто БДП-а²³⁾.

Према подацима Управе за јавни дуг, на крају августа јавни дуг је износио 15,47 милијарди еура. Јавни дуг Србије крајем септембра 2012. године износио је 15,85 милијарди еура, што је 55,4 одсто бруто домаћег производа²⁴⁾.

Повећање износа јавног дуга израженог у еурима последица је промене методологије²⁵⁾ обрачуна јавног дуга, односно враћања на правило да се дисконтни вредносни папири у стању јавног дуга воде по номиналној вредности, што је увећало износ дуга за 382,76 милиона еура.

Упркос свему, држава је наставила и даље да се задужује. У 2012. години емитовањем обвезница (*eurobond*) држава се задужила 773,5 милиона еура, а задуживање по основу емитовања вредносних папира односно обвезница на домаћем тржишту је било 3.160,0 милиона еура, док су укупни кредити²⁶⁾ и гаранције били 592,88 милиона еура – тако да укупно задужење износи 4.526,38 милиона еура²⁷⁾.

Од 4,5 милијарди еура дуга у овој години, две милијарде је требало одмах одвојити за финансирање буџетског дефицита, а већи део остатка од укупног задуживања је отишао на враћање раније узетих кредита, док је само мањи део отишао на гаранције и капиталне инвестиције.

23) Курс динара има важну улогу, јер су државни зајмови, најчешће, у инострану валути, а БДП се обрачунава у динарима. То значи да се са падом вредности курса динара повећава учешће дуга у БДП-у.

24) Извор: Управа за јавни дуг, доступно 18.10.2012. године.

25) Овакво објашњење је дато на сајту Управе за јавни дуг, доступно 18.10.2012. године.

26) У првих осам месеци ове године дуг по основу укупних кредита је износио 353,1 милиона еура. Највећи кредит је добијен од Владе Азербејџана од 300 милиона еура по фиксној каматној стопи од четири одсто. А 53,1 милион еура односи се на кредите узете од међународних финансијских организација, и то Европске инвестиционе банке 24,6 милиона еура и Развојне банке Савета Европе (СЕВ) 28,5 милиона еура. Ови кредити закључени су по каматним стопама у распону од 1,19 до 3,67 одсто годишње. (Извор: Народна банка Србије, доступно 28.10.2012. године).

27) Извор: Народна банка Србије, доступно 28.10.2012. године.

Објашњење због чега је дошло до великог раста јавног дуга од 2008. године па надаље могућно је пронаћи, пре свега, у великим фискалним дефицитима. Али, на јавни дуг поред фискалног дефицита утиче и стопа раста (која је била мања последњих година), затим стопа инфлације и курс (пошто је значајан део дуга у еурима, а динар је девалвирао). Динар је већ годинама прецењен. Скоро десет година је његова вредност нереална. Само од почетка 2012. године па до октобра исте године динар је изгубио на вредности 8,5 одсто, па то Србију чини рекордером у региону. Динар мора да слаби због тога што је: привреда уништена, спољни дуг велики, фискални дефицит велики, лош извоз.

Ако Србија настави да се задужује досадашњим темпом, ради враћања старих кредита, могла би већ 2013-те године да улети у кризу јавног дуга. Највероватније је да ће држава наставити да се још више задужује, уколико БДП не буде у плусу и ако се не прода компанија *Telekom*. Уколико се то не догоди обавезе државе ће да расту²⁸⁾, па ће критична година бити 2014-та, јер ће тада доспевати репрограмирани кредити.

Пошто експерти у Србији неће моћи сами да се изборе са овим проблемом мораће да затраже помоћ ММФ-а²⁹⁾, јер је економска ситуација у земљи алармантна. Томе још више доприносе, као што је већ речено, пад индустријске производње, највећа инфлација у региону, најниже плате у региону, највиша цена капитала односно камата у региону, високи јавни дуг, нестабилан курс.

Негативним тенденцијама доприносе и укупне девизне резерве које су у јулу 2012. године, у односу на децембар 2011. године, смањене за чак 14,0 одсто, односно са 12,87 милијарди пале су на 11,16 милијарди еура³⁰⁾.

Србија економски и друштвено вртоглаво пропада. Ако се не смањи буџетски дефицит и ако се не смањи раст јавног дуга – Србија без помоћи међународних финансијских организација ће отићи у банкрот. Последице ће бити страшне - ако Србију задеси грчки сценаријо.

28) Почетком новембра 2012. године је најављено да ће дуг у здравству постати јавни дуг. Наиме, предложено је да се сва дуговања Републичког фонда за здравствено осигурање (РФЗО) закључно са 31. октобром 2012. године претворе у јавни дуг Републике и да РФЗО у наредну годину уђе без дугова. (Извор: *Politika*, доступно 01.11.2012. године).

29) Србија 2012. године није повлачила новац од Међународног монетарног фонда. Ова финансијска институција је у децембру 2011. године тражила спровођење реформе пензионог система и пореску реформу, али то није остварено. Објашњење зашто нису послушани захтеви ИМФ-а може се пронаћи, између осталог, и што је то била изборна година.

30) Извор: Народна банка Србије, доступно 07.11.2012. године.

ПОГЛЕД НА АНТИКРИЗНЕ МЕРЕ ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Да би увела ред у јавне финансије Влада Србије је направила ребаланс буџета за 2012. годину, а који је Скупштина Србије усвојила 25.09.2012. године. Овај прекројени буџет требао би да повећа приходе у државној каси. Заправо, владини експерти су убеђени да ће планираним уштедама од антикризних мера - које подразумевају смањење непотребних трошкова државе - обезбедити милијарду еура.

Мерама је предвиђено обарање консолидованог буџетског дефицита са садашњих 7,1 одсто, односно 235 милијарди динара, на 6,7 одсто³¹⁾ до краја године. Међутим, издаци за камату су сада три пута већи од укупног буџета за пољопривреду.

На каквим прорачунима почива план фискалне консолидације? Највећа ставка је повећање ПДВ-а са 18 на 20 одсто, која ће како српски експерти процењују ове године буџету донети 6,7 милијарди динара а следеће 33,8 милијарди динара већих прихода. Основна пореска стопа од осам одсто која се углавном односи на храну неће бити повећана. Додатни приливи очекују се и преко повећања пореза на доходак, као што су дивиденде или приходи од камате. Повећан је и порез на добит и то са 10 на 12 одсто. Такође ће цигарете поскупети, јер су акцизе на дуван повећане од 1. октобра ове године. Тако ће се, на приходној страни буџета 2012. године обезбедити 16,7 милијарди динара, а следеће године 56,4 милијарде динара. Уштеде на расходној страни буџета су знатно ниже и ове године би требале да буду 6,7 милијарди динара, а следеће 46,5 милијарди динара. Видети *Табелу 6*.

*Табела 6. Планиране уштеде од актуелних
мера (у милијардама динара)*

НА ПРИХОДНОЈ СТРАНИ	2012.	2013.
Порез на доходак (са 10 на 15 одсто)	2,2	6,5
Порез на добит (са 10 на 12 одсто)	0,0	5,5
ПДВ (са 18 одсто на 20 одсто)	6,7	33,8
Акцизе на цигарета	4,0	6,3
Акцизе на деривате нафте	2,8	2,5

31) Влада Србије планира да до краја године буџетски дефицит смањи на 222 милијарде динара, односно на 6,7 одсто. Јаз између прихода и расхода само у централном буџету биће око 203 милијарде динара, односно 6,2 одсто БДП-а. План је да се до краја 2013. године он драстично смањи на око четири одсто БДП-а.

Приходи од ПДВ по основу већих акциза	1,0	1,8
Укупни порески приходи	16,7	56,4
НА РАСХОДНОЈ СТРАНИ	2012.	2013.
Ограничења раста плата и пензија	3,7	26,5
Укидање сопствених прихода	3,0	20,0
Смањење највећих плата	није познато	није познато
Укидање агенција	није познато	није познато
Уштеде на јавним набавкама	није познато	није познато
Укупне уштеде на расходима	6,7	46,5

Извор: *Политика, Данас*, доступно 11.09.2012. године.

Превисоке плате у државним агенцијама и јавним предузећима биће смањене, па највећа зарада у јавном сектору неће моћи да пређе 162.000 динара. Неке од агенција, управа, дирекција и фондова, такође, ће бити укинуте. За пола милиона пензионера чија су месечна примања мања од 15.000 динара³²⁾ Влада је обезбедила тринаесту плату у износу од 16.000 динара која ће бити исплаћена у четири рате.

Влада Србије је прописала да од 1. октобра ове године око 300.000 предузетника и власника малих и средњих предузећа више не плаћа фирмарине и таксе за истицање рекламе. То ће им донети уштеде и до 200.000 динара годишње. За мала предузећа са годишњим прометом до 59 милиона динара уводи се и могућност да од 1. јануара 2013. године плаћају ПДВ тек када наплате робу.

Примена програма треба да донесе уштеде од 26 милијарди динара у последњем кварталу 2012. године и 120 милијарди динара у 2013. години. Влади стручњаци су уверења да су програмом омогућили значајно растерећење занатлија, као и малих и средњих предузећа, а дата су и средства за подршку пољопривреди, привреди и социјалној заштити најугроженијих слојева становништва.

Грађани ће од почетка октобра 2012. године имати и мање трошкове за регистрацију аутомобила, која ће у неким градовима

32) Прва од четири рате најугроженијим пензионерима који примају до 15.000 динара исплаћена је 18. септембра 2012. године. Помоћ треба да добије 508.765 пензионера. Ову помоћ ће добити и пензионери који примају сразмерне пензије односно део припадљивости у Србији, а део у иностранству, уколико укупан износ не прелази 15.000 динара. Друга рата помоћи треба да стигне у децембру, за шта ће ребалансом буџета бити обезбеђено око 4,7 милијарди динара.

бити и до 4.000 динара јефтинија. При том ће процедура бити много једноставнија и уместо досадашњих 12, возачима ће бити неопходна само једна уплатница да измире ову обавезу.

Премијер Владе је најавио да неће бити отпуштања радника, и да нико неће остати без посла у време кризе, али плате и пензије неће моћи да расту како је најављено, већ ће бити повећане у складу са реалним могућностима буџета³³).

Према замисли Владе Србије антикризни програм, који је овде презентирао, требао би да спречи могући банкрот Србије. У складу са програмом и резултатима тих мера, плате и пензије у октобру ове године биће повећане за два одсто. Па ипак, Влада се побринула да неким не буде ограничавања зарада, односно направила је изузетак. Запослени у Народној банци Србије, Фискалном савету, Државној ревизорској институцији, Контроли летења - као и увек што су били посебно повлашћени - биће изузети од ограничења плата. Другим речима, на њих се неће односити закон о максималном утврђивању зарада у јавном сектору. Овде је дошла до изражаја велика брижност од стране Министарства финансија и привреде Србије за оне институције које су посебно повлашћене. Из тог Закона биће изузета и она јавна предузећа која имају конкуренцију на тржишту, као и професије пилота и другог летачког особља, али и стручњаци за информационе технологије. Интересантно је да се не прецизира – која су то јавна предузећа на која се мислило односно на која неће важити закон! Врло маштовито!

НЕГАТИВНИ ЕФЕКТИ НОВИХ АНТИКРИЗНИХ МЕРА

У условима изузетно лоших макроекономских показатеља (пада индустријске производње, мале просечне плате, великог буџетског дефицита, великог јавног дуга, нестабилног курса) у земљи, донете антикризне мере ће имати вишеструко негативне ефекте. Ево зашто. Они који су свих ових година највише профитирали неће подносити терет тих мера.

Држава годинама уназад најављује да ће спречити злоупотребу монопола, али ништа није предузето да се злоупотребе заиста зауставе. Сада најновије мере Владе Србије само иду у прилог монополистима и шпекулантима на тржишту. У овој и следећој години у држави се морају направити велике уштеде. Неопходна је

33) Дакле, неће бити замрзавања личних примања као што је предложио Фискални савет, али ни повишице неће пратити инфлацију што предвиђа Закон о буџетском систему. Због тога је овај пропис морао да се мења.

фискална консолидација. Али, терет фискалне консолидације, односно спасавање државе од банкрота, платиће становништво и привреда. Ребалансом буџета за 2012. годину³⁴⁾ предвиђен је дефицит од 203,6 милијарди динара, а то је 6,2 одсто БДП.

Такође, направљени ребаланс буџета за 2013. годину је доста аскетски пројектован. Према предлогу буџета за следећу годину намера Владе је да у 2013. години Србију задужи за још 4,8 милијарди еура, тако што ће држава продати обвезнице у вредности од 3,9 милијарди еура, а истовремено ће подићи још 886 милиона еура банкарских кредита. Према ребалансу буџета за 2013. годину би се морало те године уштеди 1,15 милијарди еура и минус у буџету смањити на 3,6 одсто БДП-а. Велика вероватноћа је да ово неће бити остварено. Јер ће у 2013. години бити потребно да Србија позајми још више нивца него ове године, када се већ задужила 4,5 милијарди еура. Влада Србије веома амбициозно планира да смањи буџетски дефицит у наредној години, за милијарду еура, али у буџету за идућу годину није предвиђено да држава враћа дуг привреди од 1,2 милијарде еура³⁵⁾. Толико привреди дугују јавна предузећа, локалне самоуправе и држава.

У ребалансу буџета се само на први поглед чини добро то што ће се приходи повећати, смањити парафискални намети и укинути неке агенције. Али, веома брзо ће се испољити његова лоша страна кроз пад стандарда грађана, пад привредне производње, несмањену администрацију, превелике субвенције.

Ребаланс није добро урађен на расходној страни. Субвенцијама је направљен додатни терет за буџет. Морло се ићи на смањивање администрације – али то није урађено.

Повећање ПДВ-а и акциза довешће до скока цена скоро свих намирница, а будући да ће стандард грађана бити смањен, далекосежне последице осетиће и привреда, јер ће се мање производити. Дакле, овакав буџет је контрапродуктиван за грађане и привреду.

Трговцу у Србији искористили су подизање ПДВ-а и акциза на гориво како би подигли цене скоро свих производа, па чак и оних за које не постоји реалан основ за поскупљење. Поскупели су и производи на које није повећан ПДВ, попут основних животних намирница³⁶⁾.

34) Ребалансом буџета за 2012. годину предвиђени су приходи од 829,6 милијарди динара и расходи од 1.033,2 милијарде динара.

35) Извор: *Blic*, доступно 05.11.2012. године.

36) Свеже месо поскупело је најмање три одсто, месне прерађевине пет одсто, колико су скочиле и цена шећера, а уље између девет и 16 одсто, млеко и млечни производи поскупели су између два и четири одсто.

Производи у трговинама од 01.10.2012. су скупљи и до 40 одсто, иако је ПДВ повећан за свега два одсто. Поскупели су средства за личну и кућну хигијену, нафтни деривати, грејање (између 10 и 20 одсто, а у главном граду за 18,5 одсто), градски превоз у Београду (због подизања акциза на гориво за 20 одсто), и цигарете до 20 процената.

Цене нису смеле да се повећавају код основних животних намирница, јер је код њих ПДВ остао осам одсто, али то није спречило трговце да формирају нове цене тих производа. Због неодговорног понашања трговаца, али и власти да таквом понашању монополиста стане на пут, становништво ће тек осетити последице драстичних поскупљења кроз смањење куповне моћи.

Као што је напред речено, ребаланс буџета има вишеструко негативан ефекат јер се на потрошаче пребацује највећи терет кризе, али и на привреду. Шта ће се догодити? Уследиће пад животног стандарда, затим следи пад тражње, али и раст цена да се надомести пад тражње, па ће се смањити и производња. У постојећој економској ситуацији када привредна активност у целини опада, а инфлација буја, ребаланс буџета неће имати позитивне резултате. Као што ни укидање такси за привреду неће имати нека значајна побољшања.

Са друге стране, на расходној страни буџета највише су повећани трошкови за плаћање камата и обавеза. Јавни дуг је већ сада прешао половину БДП-а и убедљиво је највиши у региону. Разлог за превелики раст јавног дуга је то што Србија 20 година битише уз додатно задуживање и продају великих предузећа. Уз то, огроман део привреде послује у сивој економији па су буџетски приходи мали. Дакле, тај велики део сектора у привреди који ради на црно не плаћа никакав ПДВ, па садашње повећавање стопе ПДВ-а на 20 одсто само ће додатно утицати на бежање из легалне у сиву економију.

Тотално је погрешна мера Владе Србије да од октобра ове године порез на додатну вредност повећа са 18 на 20 одсто. Јер ће ова мера само привремено мало попунити буџет, а гушиће привреду³⁷⁾, и треба очекивати за неколико месеци још гору ситуацију и веће проблеме неликвидности. Стање у привреди је такво да скоро нико никоме не плаћа ништа и тај негативни ланац неликвидности

37) Тако на пример, “негативан биланс завршног рачуна у 2011. години имало је 31.000 предузећа, 8.000 је пословало око нуле, а 12.000 уопште није ни предало завршни рачун. Тренутно је у блокади чак 33.000 малих и средњих предузећа, а за првих шест месеци 2012. године угашено је око 11.200 фирми”. (Извор: Infotmer, доступно 11.09.2012. године).

само са пребацује и шири са једног привредника на другог. Привреда овај нови намет Владе Србије неће моћи да издржи. Повећањем ПДВ-а за два одсто само се извлачи новац из привреде којој је више него потребан, и тај новац одлази у државу где се користи непродуктивно. Другачије речено, ова мера Владе Србије неће дати резултате, јер привреду не сме више да гуши презадуженост³⁸⁾ и бројни намети. Неопходно је да се смањују трошкови код државе - а то се пре свега односи на енорман бирократски апарат, државну администрацију која је захваљујући партијским везама нашла сигурну зараду и лагодан живот у бројним државним агенцијама. Мера повећања ПДВ-а би имала смисла само ако би се прописало да ће се порези подићи неколико месеци - док се не смање расходи везани за државу и док се не отпусти прекомерни број људи који примају зараде из државног буџета - а онда ће се порези вратити тамо где су били.

БУДУЋНОСТ – ИЗГУБЉЕНЕ ГОДИНЕ

Србија нема јасну и одрживу економску политику. Српска економија спонтано тоне. Влада је неспособна да донесе праве мере које би зауставиле суноврат привреде. Велика је вероватноћа да ће до краја ове године пад бруто домаћег производа бити барем 2,5 одсто, очекивати раст инфлације око 14 одсто, губици у пољопривреди ће бити најмање милијарду долара, а јавни дуг ће можда и премашити 60 одсто БДП-а, при чему је горња граница дозвољена законом 45 процената. Предложене антикризне мере Владе Србије утицаће на смањење потражње и пропорционално мању производњу. Смањење потражње уз неадекватне мера економске политике ће негативно утицати на развој.

Влада Србије се задужује невероватном брзином, не размишљајући о будућим генерацијама које ће тај дуг морати враћати. Такође, нема дилеме да ће велики део позајмљеног новца, који је планиран за 2013. годину, отићи на потрошњу и сервисирање јавног дуга, а не на инфраструктурне пројекте и друге инвестиције.

Буџетски дефицит ће и даље бити велики проблем. И као што је већ напред у тексту речено, за покривање буџетског дефицита само у 2012-тој години треба више од 4,5 милијарди еура. Влади стручњаци процењују да је до краја ове године потребно обезбедити још око 1,5 милијарди еура за покривање мањка у

38) Процењује се да су привредници у Србији укупно дужни више од 20 милијарди еура. Реч је о дуговима привредника на домаћем и страном тржишту, за такозване крос бордер кредите, а дугују и једни другима.

буџету. До тог новца би требало доћи емисијом еурообвезница на међународном тржишту, као и емитовањем вредносних папира на домаћем тржишту. Влада Србије рачуна и на руски зајам, али и на евентуалну подршку буџету од стране ММФ-а.

Због тога је држава крајем септембра 2012. године емитовала на међународном финансијском тржишту дужничке папире у вредности од милијарду долара са приносом од 6,62 одсто, и задужила се по повољнијим условима у односу на претходну годину. Наиме, десетогодишње обвезнице је купило око 200 страних инвеститора³⁹⁾, највише из САД и Велике Британије. Експерти на власти жељно очекују и давно обећану милијарду долара од Русије. Дакле, они рачунајући на кредите добијене од међународних финансијских институција, продају еурообвезница и кредите појединих држава намеравају покривати дефицит у буџету. Експерти веома оптимистички очекују, као да не живе у реалности, да ће снижавати буџетски дефицит ако само донесу средњорочни план⁴⁰⁾ структурних реформи. Суштина је у томе да се структурне реформе морају заиста и спроводити, уз уважавање сугестија свих међународних финансијских институција без чије помоћи се не би могло ништа остварити у економској и друштвеној сфери.

Светска банка спремна је да помогне посрнулој економији Србије, али уз одређени услов. У ствари, Светска банка је спремила 300 милиона долара буџетске подршке за Србију, и жели да подржи и програм структурних реформи у привреди као и унапређење пословне климе, а пре свега укидање бирократских процедура код издавања грађевинских дозвола. Услов да тај програм постане оперативан јесте да Србија потпише нови аранжман са ММФ-ом.

Аранжман са Фондом је веома важан, ради ублажавања негативних ефеката нове кризе у Србији. Нови аранжман је битан и као подршка реализацији фискалне политике, а и за поправљање инвестиционе климе у земљи.

Инвестиције су неопходне за развој. Али у Србији нису створени услови за стране инвестиције. Углавном су приватне инвестиције одлазиле у монополе. Србија има лошу структуру инвестиција или су оне незнатне, и данас постоје само жеље за излазак из проблема у којима се земља налази.

39) Ово је велико изненађење да су страни инвеститори ипак постали поверљиви према државним папирима Србије, будући да је пројектовани пад БДП-а ове године од најмање 0,5 одсто, а ни аранжман са IMF-ом није склопљен.

40) Владини стручњаци су у уверењу да би он помогао снижавању буџетског дефицита на 1,9 одсто у 2014. години, и на један одсто у 2015. години, а да би у 2016. години буџет био доведен у равнотежу. (Извор: Министарство финансија Републике Србије, доступно 10.10.2012. године).

Србија нема индустрију. Садашњи обим индустријске производње је на нивоу из шездесетих година. Скоро је почела са радом аутомобилска индустрија, јер је Србија склопила сарадњу са Фијатом. То је модел по коме улагач доноси знање, технологију и тржиште. Радници се упошљавају, али је радна снага која ради у тој аутомобилској индустрији далеко слабије плаћена, у односу на друге државе у којима је Фијат развио производњу. Аутоиндустрија је овде измештена због јефтине радне снаге. Да ли ће Србију договор са Фијатом, као и можда још нека паметна политика заснована на знању, извући и покренути развој – велико је питање, јер политиканство не изводи земљу из кризе.

Због политиканства је прекинут раније договорени аранжман са Међународним монетарним фондом. Претходни аранжман из предострожности, вредан 1,1 милијарду еура, ММФ је замрзнуо још у фебруару 2012. године. Разлог замрзавања овог аранжмана је што се показало да Влада Србије не испуњава предвиђене обавезе, односно да троши знатно више новца од договореног. Од тада макроекономска ситуација је у тој мери погоршана да су у новој Влади и у Фонду закључили да је једино решење да се постојећи аранжман раскине и да се закључи потпуно нови (када за то дође време). Замрзавање аранжмана са ММФ-ом један је од фактора који су утицали на пад динара и раст кредитног ризика земље. У међувремену су и међународне агенције смањиле кредитни рејтинг Србије.

Веома лоше ће бити ако дође до даљег пада кредитног рејтинга, чија оцена је са стабилног пала на негативан односно са ВВ на ВВ- (оцена америчке агенције *Standard and Poor's*), а то значи знатан кредитни ризик.

Смањење кредитног рејтинга би могло да има далекосежне негативне последице, како на неповољна кретања у пољопривреди, тако и на повећање инфлаторних притисака, и на негативан привредни раст. Успорени привредни раст и велики фискални дефицит били су разлог што је бонитетна кућа *Dan and Brendstrit (D&B)*⁴¹⁾ снизила рејтинг Србије, па је тако из групе земаља са умереним ризиком сврстана у групу високозадужених земаља.

Србија се убраја међу земље које се задужују под неповољним каматама. Аналитичари британског банкарског гиганта *HSBC* и јапанске банке „*Nomura*” оцењују да би трошкови задуживања

41) Према оцени D&B најбољи рејтинг имају Словенија и Хрватска, и не припадају земљама са благим ризиком, док у групу земаља са умереним ризиком спадају Бугарска, Македонија, Румунија, Албанија и Мађарска, а земље са рејтингом веома високог ризика су Србија и Босна и Херцеговина, која је иза Србије.

Србије могли додатно да порасту ако Међународни монетарни фонд настави да одлаже кредитни програм вредан 1,3 милијарде долара.

Озбиљно упозорење је и то што су каматне стопе на српске обвезнице изражене у доларима, које на наплату доспевају 2021, скочиле 31. августа 2012. године на 7,10 одсто са 6,45 одсто колико су износиле пре општих избора одржаних 6. маја 2012. године, а динар је истовремено ослабио за 5,5 одсто према еуру, спутивши се 10. августа на рекордно низак ниво⁴².

Осим тога што се пад кредитног рејтинга негативно рефлектује на дугове исту рефлексију има и на стандард грађана. Другим речима, са смањењем кредитног рејтинга држава ће теже и скупље репрограмирати дугове, више ће плаћати за камате и биће принуђена да додатно смањује јавне расходе а то ће утицати на даљи пад стандарда грађана. У таквим околностима помоћ ММФ-а се види као спас. Ево зашто. Са једне стране смањење кредитног рејтинга, а са друге стране, не постојање одрживе развојне политике ставља Владу Србије у незгодан положај – јер она мора смањивати плате у јавним службама, субвенције, социјална давања и пензије. Без помоћи ММФ-а Србија не би имала излаза из финансијске кризе.

До даље сарадње са овом светском финансијском институцијом ће доћи само ако представници власти почну да спроводе оно што је договорено – а не да једно обећавају а друго раде. Дакле, спровођење реформи у свим сегментима друштва и одржива економска политика могу извући земљу из проблема – а не политиканство експерата. Економски експеримент који се сада спроводи над становништвом Србије не може дуго потрајати.

ГДЕ СУ ВИЗИОНАРИ РАЗВОЈА?

Видици боље будућности Србије трасирани су у развоју и интеграцијама у Европску унију. Али проћиће још доста времена док Србија не уђе у окриље Уније. То време чекања представници власти у земљи морају искористити да ојачају фискалну дисциплину и уреде финансије, али и да побољшају пословни амбијент, спроведу реформу јавног сектора⁴³, уведу професионализацију у управљању јавним предузећима и спроведу реформу пензионог и образовног система.

42) Извор: *Blumberg*, доступно 04.09.2012. године.

43) Несразмеран је број запослених у јавном и реалном сектору, јер у јавном има око 500.000, а у реалном нешто више од 400.000 запослених, што је неприродно и мора да се промени.

Знају ли визионари развоја – шта је најбоље за посрнулу економију Србије? Знају ли – како успоставити макроекономску стабилност? Знају ли – како уопште изаћи из економске кризе и обезбедити пристојан живот становништву ове земље? Ево неких решења.

За излазак из економске кризе, која је темељно потресла привреду и друштво, решења се налазе у извозу, стабилизацији динара и подржавању куповне моћи становништва. До пораста животног стандарда грађана ће доћи тек када уследи већи пласман домаћих производа на друга тржишта.

Држава мора настојати да се трговински и финансијски јаче повезује са земљама Европске уније. Најважнији ризици за регион односе се на чврсту трговинску и финансијску повезаност са државама ЕУ, јер у просеку око 45 одсто извоза из региона иде у Европску унију. Повећање извоза на ЕУ-тржиште обезбедиће бољу позицију свих директних и индиректних учесника у домаћој производњи, како у пољопривредној тако и у осталим делатностима. Повећањем извоза решиће се и проблем дефицита у спољној трговини⁴⁴⁾.

У средишту проблема конкурентности налази се и национална валута. Динар је већ годинама прецењен. Слабљење националне валуте, односно депресијација, повећава конкурентност земље. Но, власт одлаже тај процес покушавајући да одржи снажну валуту.

Србија има озбиљан проблем јер слабљење динара повећава задуженост, пошто је дуг државе углавном деноминован у еурима. Креатори економске политике су сада пред великим искушењима, јер до краја 2012. године морају да обезбеде за финансирање дефицита и отплаћивање главнице јавног дуга око 1,7 милијарди еура, а у 2013. години додатних око пет милијарди еура, што је око 14 одсто БДП-а.

Мора се престати са праксом да се троши више него што се производи, и да се буџетски дефицит покрива задуживањем. Исто тако, инсистирање на ригорозним мерама штедње није добро, јер ће гурнути привреду у колапс. Инсистирати на штедњи по сваку цену – није решење⁴⁵⁾. Подстицање куповне моћи становништва је пожељан модел који је примењив и на Србију. Треба да постоји

44) Платнобилансни дефицит Србије за осам месеци 2012. године износио је 2,17 милијарди еура, и за 33,6 одсто виши је у односу на исто раздобље претходне године. Расту дефицита највише је допринео раст негативног салда робне размене од 14 одсто и пад прилива дознака из дијаспоре, за око 125,6 милиона еура. (Извор: НБС, доступно 05.11.2012. године).

45) Видети Снежана Грк, (2012), “Друштвени ефекти изопачености модерне економије”, *Српска политичка мисао*, бр 2/2012, Институт за политичке студије, Београд, год.19, Вол 36, стр. 125-148.

граница штедње, јер само повећање потрошње је полуга опоравка. Другим речима, није добро терати грађане да штеде, већ је држава та која треба да штеди.

Гледајући са економског и социјалног аспекта превелика јавна потрошња се мора смањивати. Али и таква потрошња на крају завршава на тржишту и кад тај новац нестане, потражња ће се смањити, а затим и производња. Мудро је не смањивати потрошњу већ је треба преусмеравати у „економски оправданију и социјално праведнију потрошњу“⁴⁶⁾. Дакле, Влада мора да има развојну политику којом би компензирала негативне ефекте резова и штедње. Штедња је неопходна, али само ако се преусмерава новац у економски оправдану потрошњу. Наиме, потрошњу која ће завршити у домаћој производњи.

Влада Србије мора да се определи за подстицање производње финалних производа. Али, проблем је што држава није створила потребне услове за профитабилну производњу. Без постојања добре политике одрживог развоја, ни фискална ни монетарна политика не могу обезбедити жељене резултате.

Због одсуства визике развоја, и због тешкоћа да државу изведе на узлазну економску путању, јер недостају потребна финансијска средства за макроекономску стабилност, нова Влада Србије се понаша као јагње које игра на две стране. Заправо, као што „умиљато јагње две мајке сиса“ тако се слично понаша и Србија. Једна мајка је на Западу а друга на Истоку. И премда је мајка са Запада нежнија, Србија је заслепљена превеликом љубави у грубљем загрљају мајке са Истока. Заслепљеност је толика да улази у аранжмане у којима се не знају правила игре – не зна се које су камате зајма и под којим условима се добија зајам. Тек кад се Србија освести схватиће да „нема бесплатног ручка“ ни код мајке са Истока.

Србија се нада да ће из Русије стићи новац за плате и пензије, као и инвестиције у инфраструктуру. Но, сада је то немогуће⁴⁷⁾. Русија има својих проблема са буџетом. Тако да је раније договорени кредит од милијарду долара⁴⁸⁾ доведен у питање⁴⁹⁾. Сви су изгле-

46) Ljubo Jurčić, (2012), *Globus*, 10.08.2012.godina, Hrvatska, str.27.

47) Anton Siluanov, руски министар финансија, је изјавио да “у овом тренутку нема планова за кредит Србији”. (Извор: *Blic*, доступно 29.10.2012. године).

48) Кредит Србији у вредности од милијарду долара помињао се први пут 2009. године. Планирано је да са 300 милиона долара буде попуњен буџет, а да 700 милиона буде инвестирано у инфраструктуру. Бивша Влада Србије је чак договорила и услове зајма, али од договора се ништа није остварило.

49) Упитно је и најављено руско улагање у железару из Смедерева., јер је руски “Уралвагон-завод”, који је једини откупио тендерску документацију за куповину железаре, тражио додатни рок за достављање понуде.

ди да ће се на овај руски зајам још чекати. Упркос томе једнострана љубав постоји, премда жељно очекиваног кредита са Истока нема, којим би могао да се у овој години закрепи буџет Србије. Истовремено, нова власт у Србији обмањује народ са „новом страницом у српско-руским односима”. Србија нема шта да понуди руској страни осим пријатељства. Разуме се, Русија има користи од пријатељства са Србијом, јер ће се тако лакше позиционирати у региону Балкана. Њен циљ је да развије економске односе и са земљама ЕУ.

Светлија будућност Србије извеснија је уз њено окретања према „мајци са Запада”, а првенствено према Европској унији. Разуме се, ако је Унија буде хтела, када за то дође време, због не баш мудрих потеза које власт у земљи чини.

Истина, сада су се над Европском унијом надвили тамни облаци. Криза која је избила крајем 2008. године озбиљно је уздрмала неке чланице ЕУ. Дошле су до изражаја велике економске неједнакости у појединим државама које стварају политичке неједнакости, а ове опет генерирају економске неједнакости. Међутим, пројекат Европске уније се мора спасити⁵⁰. Европска унија гарантује развој и мир. Уједињење Европе препуштено је капиталу. Али како капитал има свој интерес, догодило се да у земље Источне Европе нису ишли технологија и знање, него кредити. Нису грађена постројења, него су преузимани локални монополи. То је довело до тога да нове чланице ЕУ постану полигон са најамним радницима. Другим речима, нове чланице ЕУ постале су нека врста савремених колонија, док су старе чланице остале капиталисти. И док не крене развој и у slabим чланицама Уније ситуација ће бити као и сада – доста компликована. Нуде се кредити, који би требали да помажу развоју националних привреда и друштва. Тако се финансијски моћници богате на терет осталих.

Иста ситуација је и у Србији, која није чланица Уније. Док земља упада у све дубљу кризу – тајкуни се богате. Данас Србија има све више политички проблем од кога зависе финансије и њен даљи развој. Економски развој мора бити заснован на новом моделу како се не би догодило да представници крупног капитала који су манипулисали финансијама и направили велике проблеме у економији и друштву из свега тога прођу некажњени.

Владини експерти ће морати да се уозбиље, јер су пред великим искушењима, како не би државу дугорочно уназадили и гурнули у дужничко ропство. Они морају смањити буџетски дефицит

50) Видети Снежана Грк, (2012), „Свет – димензије кризе и спашавање европског пројекта“, *Српска политичка мисао*, бр 3/2012, Институт за политичке студије, Београд, стр. 41-60.

и смањити раст јавног дуга. Они морају зауставити велику неликвидност и негативне трендове пада запослености и привредне активности. Они морају да покрену економску машину повећавајући капитална улагања. Новац треба трошити на социјалну заштиту и на велике инвестиције, попут изградње инфраструктуре.

Време у којем живимо је врло опасно јер су људи несрећни. Крајње је време да интелектуалци из друштвених наука, укључујући и економију, преиспитају своју савест. Економија мора да буде очишћена од политиканства. Политиканство гура државу у понор. Нажалост, не постоје или још нису на сцени прави визионари развоја Србије.

Snezana Grk

THE ECONOMY OF SINKING

Summary

The forthcoming years are going to be the years of hardship for the population of Serbia, due to a very bad situation in the economy and the society. This is brought about by the drop in the industrial production, the decrease of the gross domestic product, the highest inflation in the region, highest rate of unemployment, lowest salaries in the region, the highest cost of capital, i.e. interest rates in the region, a high public debt, an unstable exchange rate. Serbia is sinking at a dizzying speed both economically and socially. Unless the budget deficit is decreased and the growth of the public debt lowered, which most probably the economic experts in power will not be able to implement on their own, Serbia will, if the aid of international financial institutions fails, face an economic disaster. The times we are living in are very dangerous because people are unhappy. It is high time intellectuals from the social sciences, including economy, probed their conscience.

Key words: real sector, external sector, anti-crisis measures, the future, the economy of sinking, International Monetary Fund, international financial organizations.

ЛИТЕРАТУРА

Грк Снежана, (2012), „Друштвени ефекти изопачености модерне економије«, *Српска политичка мисао*, бр.2/2012, Институт за политичке студије, Београд.

Грк Снежана, (2012), „Србија тоне у економско и друштвено безнађе«, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд.

- Грк Снежана, (2011), „Србија – у потрази за смислом будућности«, *Српска политичка мисао*, бр.3/2011, Институт за политичке студије, Београд.
- Грк Снежана, (2012), „Свет – димензије кризе и спасавање европског пројекта«, *Српска политичка мисао*, бр 3/2012, Институт за политичке студије, Београд.
- Grk Snežana, (2011), „Srbija i svet – integracije ili igra čekanja«, ur. S.Grk, *Srbija i svet- razvoj i integracije*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- IMF, (2012), *Regional Economic Outlook Reports*, Last Updated: October 12, 2012.
- IMF, (2012), *The International Monetary Fund and Europe, Reforming the Economic System*, Press Conference – Global Financial Stability Report (GFSR) Main Chapters, October, 2012.
- Joseph E. Stiglitz, (2012), *The Price of Inequality - How Today's Dividend Society Endangers Our Future*, Columbia University.
- Jurčić Ljubo, (2012), *Globus*, 10.08.2012, Hrvatska.
- Krugman Paul, Wells Robin, (2010), *The Conscience of a Liberal*, Prijevod djela: *Šavjest liberala*, Algoritam, Zagreb.
- World Bank, (2012), *Analyzing of The World Bank*, Washington.
- World Bank, (2012), *World Economic Outlook*, October, 2012.
- [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment statistics](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics)
- <http://data.worldbank.org/topic/financial-sector>
- <http://www.imf.org/External/NP/LOI/2012/GIN/091112.pdf>
- http://www.mfin.gov.rs/pages/news.php?id=7&change_lang=1s
- <http://www.nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>
- <http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>
- <http://www.webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>

Resume

The economic colours of Serbia are dark, as the country is in a deep economic and financial crisis. The economy is sinking spontaneously. The economic indicators are very bad and do not suggest an economic recovery soon. The macroeconomic environment is deteriorating due to poor competitiveness, the drop in industrial production, the rise of inflation, the budget deficit, unemployment and an overall indebtedness of the country.

Investments are very modest, and their initiation is very slow. And without private investments there can be no recovery of the country. The business environment is unsatisfactory for investors. The capital inflow from abroad has declined, and interest rates are rising. The situation on the capital and the labour markets does not suggest a quick recovery. Unemployment in the country is enormous. Salaries in Serbia are low, and the majority of population is on the verge of existence. More than half a million people are engaged in the grey economy, in one

way or another, and the percentage of those who are „moonlighting” is on the rise. In a situation where the economy is on the verge of a breakdown, labour rights guaranteed by the law are hardly attainable, and employers easily opt for laying off workers for whom they do not pay contributions, neither do they pay severance later on.

Furthermore, controversial and unsystematic privatisations, slow economic growth and an inefficient economy, a slowed down transition and slow modernization, unfavourable import and export structures, an overrated dinar exchange rate, and the growth of the debt in Euros, are all important indicators impeding economic development.

The improvement of the labour and capital markets must be a priority. However, the recovery of these markets requires an increase in export. This is naturally also affected by the situation on the EU market, as Serbian export is mostly connected to the European Union. Having in mind that the situation on the European financial scene is still not on such a level permitting consideration of countries that are not EU members, the capital that Serbia needs is both too expensive and not easily available. Nevertheless, this country cannot find itself on a rising path of economic recovery without investments. For investors to put money into a country, a credit rating is essential. And Serbia does not have an enviable credit rating. That is why Serbia cannot go without the International Monetary Fund (IMF) and other international financial organizations. A new arrangement with the IMF would be a guarantee for reducing the investment risk assessment for the country.

The situation in the external sector is more than alarming. The Serbian external and public debt has been on a dramatic rise for the past several years. The external debt financing rate of Serbia is high at the moment. Therefore, there is a concern that in the short run, the external debt crisis could increase inflation, and mid-term, it could advance the fall in the value of the dinar.

The next year will be even more challenging in view of the finances, i.e. the burden of the debt service. The problem of how the debt will be financed and at what rate, still remains. With the explosion of the national debt, interest rates have become an enormous burden for the budget, disrupting the fiscal stability. This situation asks for stopping the public debt growth and lowering the deficit. Besides, the decreased foreign currency inflow should be considered as being a threat for ensuring monetary stability.

Aware of the danger that the country will go bankrupt, the economic experts in the new Government of Serbia have made an anti-crisis measure programme. According to the ideas of the Government

experts, new anti-crisis measures, presented in this paper, should prevent the bankruptcy of Serbia. However, some anti-crisis measures are so wrong that, in the present circumstances faced by Serbia, they would cause multiple negative effects. Raising the value-added tax (VAT) from 18 to 20% will have a negative indirect effect on producers, as it will further discourage an already low personal consumption level, which will have a negative effect on the capacity utilisation rate. Since this measure is not followed by a reduction in personal income taxes and contributions, it may be concluded that the creators of the economic policy had only been thinking of the state budget, and that they had never considered the national economy. Namely, in spite of lower para-fiscal taxes, the high price of raising the value added tax will be paid for by the economy.

Due to the wrong measures of the Government of Serbia, personal consumption increase is not possible – and it would need to happen. An economic recovery is not in view soon. The gross domestic product (GDP) rate is lower this year, and the next year it will be lower than planned. An absence of economic recovery requires curtailment on the side of budget expenditure.

The proclaimed goals – financial consolidation, investments and reforms – are far from realization. Since the speed of economic recovery will be very slow, a long-term fiscal consolidation will be needed.

It is essential that the Government of Serbia have a unique goal - increasing the efficiency of the public administration, improving business competitiveness and dropping barriers for investors. Reforms are a key to consolidation of the budget expenditure and jump-starting the economy. The economic system must be reformed more deeply.

Being faced with great ordeals, Government experts must get serious, so as not to hold back the country long-term and push it into debt slavery. They have to stop great illiquidity and the negative trends of employment and business activity fall. They have to jump-start the economic machinery by increasing capital investments. Money must be spent on social safety and large investments, such as the building of the infrastructure. Otherwise, Serbia is awaiting the Greek scenario. The old Government has brought Serbia to the edge of an abyss, and the new Government will push it into the abyss.

* Овај рад је примљен 15. новембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. децембра 2012. године.